

Pannon Egyetem
Nyelvtudományi Doktori Iskola
a „kifutó” a pedagógusképzés pedagógiája alprogram

Kis Jenő Kálmánné dr. Kenesei Éva

**Változások a tanító szakos hallgatók zenei
tanulmányaiban és műveltségében**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető:

Dr. habil. Czakó Kálmán, PhD
egyetemi docens

Veszprém

2010

Tartalomjegyzék

<i>A dolgozat témája</i>	<i>5</i>
<i>Célkitűzések</i>	<i>7</i>
<i>Hipotézisek.....</i>	<i>8</i>
<i>A kutatás elméleti alapjai.....</i>	<i>10</i>
<i>A kutatás módszerei, eszközei</i>	<i>12</i>
<i>Eredmények, következtetések</i>	<i>13</i>
<i>Gyakorlati alkalmazás.....</i>	<i>18</i>
<i>A kutatás további lehetőségei.....</i>	<i>19</i>
<i>Publikációs jegyzék.....</i>	<i>21</i>

A dolgozat témája

Tanító szakos hallgatók zenei képzésével 1975 szeptemberétől foglalkozom. A tanítóképzés mellett végig kíséri pályámat a gyerekekkel, a pedagógusokkal való foglalkozás. Így egy hármas egység – közoktatás, felsőoktatási alapképzés, pedagógus továbbképzés – jellemzi tevékenységemet, kiegészülve folyamatos önképzéssel, továbbképzéssel, kutatói tevékenységgel.

1981–1984 között már végeztem vizsgálatokat a tanítóképzősök körében. Úgy gondolom, hogy érdemes újból feltérképezni a változásokat, a hallgatói viszonyulásokat a zenei műveltség összetevői iránt a hallgatók mindennapjaiban és tanulmányaiban bekövetkező változások tükrében.

A téma időszerűsége egyértelmű, hiszen a felsőoktatás napjainkban olyan hatalmas változáson (bolognai folyamat) megy keresztül, amely szükségessé teszi az egyes szakok szempontjából fontos, meghatározó képzési területek kutatását.

Magyarországon, Kodály országában a gyermekek nevelésében fontos kell, hogy legyen a tanulók zenei nevelése. Ahhoz, hogy a zenei nevelés a nevelés rendszerében az őt megillető kiemelt szerepet betölthesse, szükséges, hogy a tanítók képzésében is hangsúlyosan jelenjen meg. A társadalmi, szülői igény napjainkban megnőtt a művészeti nevelés iránt, amelyet a művészeti iskolák tanulóinak megnövekedett létszáma is igazol. Ahhoz, hogy ezt az igényt jó színvonalon ki tudjuk elégíteni, az általános iskolákban is szükséges, hogy a tanítók zenei műveltségét, felkészültségét megismerve tervezzük meg a képzésben zenei felkészítésüket. Egyre inkább fontos, hogy a közoktatás, a felsőfokú alapképzés és továbbképzés hármas egységében, egymásra épülésében, hatékony visszacsatolásban, az inno-

váció érvényesülésével valósuljon meg zenei szakmai fejlődésük is.

A tanítók az általános iskola alsó tagozatában a kisgyerekek nevelési–oktatási feladatait végzik minden tantárgy, minden nevelési feladat vonatkozásában. Így a képzésben is ezen sokoldalú feladat ellátására kell felkészítenünk a hallgatókat. A zene mindig is kiemelt szerepet kapott ebben a munkában, így csak zenei alkalmasság esetén – az 1975–1985 közötti időszakot kivéve – nyerhetnek felvételt a fiatalok erre a képzésre.

A középiskola után minden általános és szakmai tantárgy tanulása mellett egy műveltségterület speciális szakemberei is lesznek a végzett tanítók. Így végzettséget szereznek az általános iskola 1–4. osztályában minden tantárgy, ill. a választott műveltségterület 5–6. osztályban való tanítására is.

A pedagógusképzések kompetenciáit összehasonlítva egyértelmű, hogy a tanítóképzés az óvodapedagógusok képzéséhez hasonlít többek között abban a tekintetben, hogy sokoldalú felkészítést nyújt; a tanárképzéshez pedig azért hasonlít, mert egy műveltségterületen speciális végzettségre tesznek szert a hallgatók. Tehát ahogyan a közoktatásban egymásra épülnek az oktatás szintjei, a felsőoktatás a pedagógusok képzésében is biztosítja a kívánatos átmenet megvalósulásának lehetőségét.

A végzett tanítóknak, ennek a kihívásnak kell megfelelniük, hogy hivatásuk gyakorlásában valóban sokoldalúan foglalkozzanak a gyerekekkel, a különböző szakterületekhez való legnagyobb hozzáértés mellett. A tanítók képzésében résztvevő felsőoktatási szakembereknek pedig mindent el kell követni, hogy a beiskolázott fiatalok „felmérésével” (input) a viszonylag rövid, négyéves képzés ideje alatt a lehető legjobb szakképzettségű tanítók végezzenek (output).

Célkitűzések

Jelentős az a szakirodalom, amely különböző populációkat vizsgálva foglalkozik a zenei műveltség, a zenei ízlés vizsgálatával. Nagyon eltérő szakterületek képviselői mutatnak érdeklődést a téma iránt, természetesen más-más megközelítésben. Foglalkoznak a témával zenei szakemberek, szociológusok, a közművelődés területén dolgozók, pedagógusok, kutatók. Azonban a vizsgált populációkban nem fordulnak elő a tanítók, nem foglalkoznak sem a végzett szakemberek, sem a hallgatók ilyen irányú vizsgálatával.

Jelen kutatás fontosságát – remélhetőleg – a társadalmi folyamatok és a neveléstudomány törekvései egyaránt aláhúzzák. A pedagóguspálya alacsony presztízse miatt a tantó szakra nem mindig a legmagasabb általános műveltségű fiatalok jelentkeznek. Így van ez a zenei műveltség vonatkozásában is. Így időről-időre szükséges egy pontos helyzetelemzés elvégzése, amelyre alapozva a képzés során a tanítói pálya követelményeinek megfelelő zenei műveltségű szakemberek fejezhetik be tanulmányaikat.

A fentiek értelmében a kutatás célkitűzései a következőkben határozhatók meg:

- A zenei nevelés dilemmái, a zenei műveltség vizsgálata a szakirodalmak tükrében.
- A zenei képzés sajátosságai, változás a tanítóképzésben.
- Kérdőíves és más módszerek alapján a hallgatók zenei műveltségében bekövetkezett változások igazolása.
- Az oktatók, a közoktatásban dolgozók, a hallgatók véleményének feltérképezése a műveltség, a képzés, ill. a tanítás összefüggésében.
- A vizsgálat alapján megfogalmazható ajánlások a képzés számára.

A kutatás során kiderült, hogy egy összetett problémáról van szó, amely sokoldalú tájékozódást kíván. Szükségessé vált a két vizsgálati időszak összehasonlításán túl más összefüggések megvilágítása is. Ennek megfelelően a hallgatói kérdőíves vizsgálatok mellett sor került az alkalmassági vizsgák dalanyagainak elemzésére, meghallgatott zenei részletek értékelésére, oktatók, a közoktatásban dolgozók és a hallgatók véleményének feltérképezésére, amelyek az elméleti előfeltételeket hivatottak szolgálni.

Hipotézisek

Mindennapi oktatási tevékenységem alapján arra a megállapításra jutottam, hogy az elmúlt két évtized alatt átalakult a tanító szakos hallgatók zenei műveltsége, zenéhez való viszonya. Vizsgálatomban arra kerestem a választ, hogy mi jellemzi ezt az átalakulást és milyen a kapcsolata a tanulmányokkal, az oktatással. A hipotézisek megfogalmazása az alábbi témák kiemelésével történt meg:

- hallgatói zenei műveltség (általános adatok, iskolai zenei tanulmányok, szabadidős tevékenységek, zenei érdeklődés, zenei választások);
- hallgatói zenei tevékenység (meghallgatott zenei részletek, zenei alkalmassági népdalai);
- oktatók véleménye (tanévek száma, hallgatói létszámok, tantárgyak, képzés szerepe, a hallgatók felkészültsége, komolyzenéhez való viszonyuk, zenei érdeklődésük);
- hallgatói vélemények az ének-zenei nevelésről (pozitív és negatív tapasztalatok);
- oktatói, hallgatói és pedagógusi vélemények a végzős hallgatókról

Hipotéziseink a mai pedagógiai folyamatokról, a változásokról szerzett tapasztalataink, valamint más kutatási eredmények alapján a következők:

1. Évtizedek elmúltával sem változik a férfihallgatók aránya, megnő a szakközépiskolát végzett, legalább jó minősítésű érettségivel rendelkező városi hallgatók aránya, akik szüleinek többsége legalább középiskolai végzettséggel rendelkezik.
2. A főiskolai tanulmányok megkezdése előtt a hallgatók különböző területeken eltérően foglalkoztak zenével; szinte mindenki szerette az énekórákat és tanáraikat; valamint képesek megfogalmazni a tanítói szakképzettséget támogató képzési elvárásokat.
3. A hallgatók szabadidejükben a zenének elsősorban szórakoztató funkciót tulajdonítanak, és csak másodsorban tekintik azt önművelődésük részének.
4. Hallgatóink zenei érdeklődésében meghatározó szerepet játszanak a tömegkommunikációs eszközök, ugyanakkor egyre kevesebben, egyre ritkábban mennek el élőzenei koncertekre.
5. Napjainkra megnőtt a könnyűzene aránya a hallgatók zenei választásában; a komolyzene stíluskorszakaihoz és műfajaihoz való viszonyban viszont stabilitás érzékelhető.
6. A meghallgatott könnyűzenei részletek jobban tetszenek a hallgatóknak, mint a komolyzenei részletek.
7. Az alkalmassági vizsgán megjelenő egyre kevesebb fiatalnál sem változik a nem alkalmas ill. az ének-zenei műveltségi területre alkalmas hallgatók aránya, akik a vizsgán elsősorban az iskolában tanult népdalokat adnak elő.
8. Az oktatók viszonylag kevés hallgatóval foglalkozva, több tantárgyat oktatva, figyelmet fordítanak a zenei érdeklődés, műveltség gyarapítására.
9. Az ének-zene műveltségi területen hallgatók zenei tanulmányaikban több pozitív, és kevesebb negatív saját élményű tapasztalattal rendelkeznek.

10. Többször pozitívan értékelik intézményünk képzését az oktatók, a hallgatók és a pedagógusok a végzős hallgatókról alkotott véleményeikben.

A kutatás elméleti alapjai

A műveltség koronként és társadalmanként kialakult kulturális színvonal, amelyet az adott társadalom egyedei elé mérceként állít. A régebbi nézet szerint a műveltség olyan állapot, amelyet az ember a szellemi értékek megismerésével és elsajátításával érhet el, mégpedig úgy, hogy a kulturális értékek magát az embert is értékesebbé teszik, fejlesztik képességeit, gondolkodását, ízlését, erkölcsi tudatát és magatartását. Az újabb felfogás viszont figyelmeztet arra, hogy a műveltségnek sohasem lehet lezárható szintje, azaz folyamatosnak tekinti, amelyben a folyamat előbbre jutó mozgása, dinamikája jelzi a műveltség elsajátításának igényét és színvonalát.

Ahogy a műveltségnek nem lehet végleges állapota, nem lehet mindenre érvényes, meghatározható tartalma sem. A műveltség tartalmát ugyanis a tapasztalat, az életmód, a munka és az egyéni érdeklődés szabja meg. S minthogy az eltérő az emberek közt, a műveltség tartalma is az lesz. Természetesen a kor és az adott társadalom mégis kialakít közös jellemzőket. Ugyanakkor a műveltségben központi helyet kell elfoglalnia a szakképzettségnek is. Ezen a ponton kapcsolódik a dolgozatban vizsgált populáció, a tanító szakos hallgatók ilyen irányú felmérhetősége, és a fejlesztés, a folyamat felmutatásának szükségessége a képzés során.

Az értekezés a szakirodalom segítségével, összevetésével próbálja meg tisztázni a kutatás alapfogalmait, a folyamatosan megújuló, változó összefüggések rendszerében. A jelen elemzés elsősorban a kaposvári adatokat veszi nagytér alá, de az eredmények vélhetően a tanító szakos hallgatók egészére érvényesek.

Közgondolkodásunk nem látja át az esztétikai – művészi nevelés személyiségformáló funkciójának jelentőségét, s az esztétikai nevelés elhanyagolása szellemi életünk valamenyny területén érezteti hatását. Az esztétikai nevelés hatékonyságát az alábbi tényezők határozzák meg legszembetűnőbben:

- a pedagógus magatartásának sajátosságai,
- a tanuló tevékenységrendszerének tartalmi, terjedelmi és szervezeti jellemzői,
- az alkalmazott nevelési módszerek,
- a tárgyi-környezeti feltételek.

A zenei nevelés oktatásban, képzésben való szerepének elemzésére többek között Kodály Zoltán, Laczó Zoltán, L. Nagy Katalin, Gonda János írásai voltak a segítségemre. A nevelés egyik kulcskérdése kell, hogy legyen az iskolás korosztályok értékrendszerének alakítása. A tanár által képviselt esztétikai értékrend (vagyis az „egyetemesen értékes” hierarchiája) és a tanulói értékrend (vagyis a „számomra egyénileg értékes” hierarchiája) közötti egyensúly megteremtése. Többek között az a dolgunk, hogy rendszeresen felkeltsük, és a magasabb művészet felé irányítsuk az ifjúság esztétikai igényét.

Több vizsgálat is volt az elmúlt évtizedekben hazánkban, amely különböző populációk zenei ízlését, műveltségét volt hivatott vizsgálni. Malecz Attila a magyarországi felnőtt korosztály zenei ízlését vizsgálta, Strém Kálmán a zenei művelődésben tapasztaltakat összegzi, Szapu Magda kaposvári középiskolások körében az ifjúsági csoportkultúrákat mutatja be; továbbá több vizsgálatban foglalkoznak az ifjúság zenei ízlésével zeneiskolások, gimnazisták, általános iskolások körében a kérdőíves vizsgálatok mellett hangzó zenék értékelésével is; a zenei műveltség szociológiai megközelítésében alapvető Losonczi Ágnes munkássága.

Szükséges volt továbbá áttekinteni a tanítóképzés alakulásának, változásának néhány vonatkozását, melyben alapvetően a dokumentumok értékelése mellett elsősorban Hunyadi Györgyné, Kelemen Elemér és Zsolnai József szakirodalmi munkásságára támaszkodtam.

A kutatás módszerei, eszközei

Kutatásomban az induktív utat követem, a pedagógiai valóságból, az empiriából indulok ki, és az adatok birtokában elemzések, általánosítások után vonom le következtetéseimet.

A kutatási módszerek és adatgyűjtési technikák vonatkozásában a feltáró módszerek közül a dokumentumelemzés, a tartalomelemzés, az írásbeli kikérdezés módszerét alkalmazom, a feldolgozó módszerek közül a statisztikai módszerekkel és a minőségi elemzésekkel dolgozom fel a kapott adatokat. A kutatás eszközei: kérdőívek, attitűdskála, hallgatói írásbeli dokumentumok, az ének-zene tárgyhoz való viszonyról szóló beszámolók, alkalmassági meghallgatásra hozott dalok listái, pedagógusok felmérései, írásos véleményei.

A módszerek és eszközök megválasztásakor figyelembe vettem az érvényesség és megbízhatóság szempontjait. Az érvényesség tekintetében, hogy az eszközök mennyiben fejezik ki a vizsgálni kívánt elméletet; a megbízhatóság vonatkozásában pedig azt, hogy mennyire pontosan mutatják ki az eszközök az indikátorok meglétét a valóságban.

A kérdőívek feldolgozása a statisztikai eljárásoknak megfelelően EXCEL és SPSS programmal. Az egyéb dokumentumoknál az egyéni adatfeldolgozásra volt lehetőségem. Az alábbi szempontokat vettem figyelembe a vizsgálatok lebonyolításához:

- Legfontosabb szempont volt, hogy megfelelő mennyiségű adat álljon rendelkezésre.

- Másik lényeges szempont volt, hogy az adatok minél egyszerűbben kezelhető formában kerüljenek feldolgozásra.

Eredmények, következtetések

A vizsgálat eredménye, hogy pontos mutatók, részterületek alapján világossá válnak a hallgatók hiányosságai, amelyek a későbbi felkészülésüket, pedagógus pályájukat hátrányosan befolyásolnák. Az eredmények birtokában pontosan körülhatároltakká válnak a beavatkozás területei, amelyek a tanórai és az egyéni munka keretében egyaránt pótolhatók. A tanító szak új képzési, kimeneti követelményeiben megfogalmazott ének-zenei célok, feladatok és kompetenciák érvényesülni tudnak, és a közoktatás elvárásainak megfelelő zenei műveltségű tanítók kapják meg a szakképzettséget elismerő oklevelet.

A hallgatói zenei műveltségi kérdőívvel öt nagyobb terület változásait vizsgáltam:

- a hallgatók általános adatait,
- az iskolai zenei tanulmányokat,
- a szabadidős tevékenységeket,
- a zenei érdeklődést,
- a zenei választásokat.

Több területen is egyértelműen, adatokkal alátámasztott módon beigazolódott, hogy változtak a hallgatókat jellemző mutatók. Ezen változások újabb átgondolásra készítetnek bennünket a képzésben is.

A tanítói pályán alapvetően nők dolgoznak, férfihallgatóink aránya mindössze 10 % körül van mindkét vizsgált időpontban. A hallgatók napjainkban sokkal nagyobb, közel fele arányban jönnek szakközépiskolából, és nem gimnáziumból. Ezek az évek így kimaradnak náluk a középiskolai zenei tanulmányokból, amelyet pótolni szükséges. Érettségi eredmény tekintetében pozitív változás tapasztalható, a hall-

gatók mintegy kétharmada jó eredménnyel érettségizik, amely jó alapot jelent a felsőfokú tanulmányokhoz. A hallgatók fele részben városban, fele részben falvakban élnek, amely a zene szempontjából egyértelműen más lehetőséget jelent számukra. A szülők iskolai végzettségét tekintve napjainkban elsősorban a középiskolát végzettek gyermekei választják maguknak ezt a szép hivatást.

Az iskolai zenei tanulmányok egyértelműen pozitívan befolyásolják választott pályájuk szempontjából a hallgatók zenei műveltségét. Így nem túl szerencsés, hogy a hallgatóknak tíz százaléka sem tanult zenei általánosban, viszont az nagyon jó, hogy szinte a teljes populáció szerette az énekórát és tanárát. Itt a képzés elején még kevésbé bátrak felvállalni, hogy szívesen tanítanak is majd ezt a tantárgyat. Az elmúlt évtized alatt megnőtt a kórusokban éneklők aránya, szinte a hallgatók fele folytatott zeneiskolai tanulmányokat egyre több évig, és mind több hangszeren is megtanulnak játszani. Örömmel tölt el bennünket, hogy a hallgatók a főiskolás évek alatt is tovább szeretnék folytatni az aktív zenélést.

A szabadidős tevékenység listáján előkelő helyen van a könyvolvasás, a magnózás, a lemezhallgatás, a beszélgetés, a baráti összejövetel és a színház, a pihenés mellett. Sajnos azok a tevékenységek, amelyek komolyabb elkötelezettséget jelentenek a művészetek irányába, a rangsor végére kerültek. A zene elsősorban szórakozást, felüdülést, kikapcsolódást jelent a hallgatók nagy többsége számára, és csak másodsorban élményforrást, az önművelés fontos forrását.

A műveltség megszerzése szempontjából lényeges, hogy milyen érdeklődést mutatnak a hallgatók a zene iránt. Elmondható, hogy alapvetően a tömegkommunikációból tájékozódnak a zenei életéről, az iskola szerepe csak kisebb mértékben van jelen. A rádió zenei műsorait is elsősorban úgy hallgatják, hogy miközben mással foglalkoznak, jó ha szól a

zene. A televíziós programokban napjainkban egyértelműen a könnyű műfaj túlsúlya jelenik meg. Zenei magnószalagja, CD-lemeze szinte mindenkinek van, de csak minden ötödik hanghordozó komolyzenei. Könnyűzenét rendszeresen hallgatnak a hallgatók, komolyzenét azonban csak néha. Hangversenyre nem járt a hallgatók fele, viszont akik járnak, azok esetében minden második hallgató könnyű- és komolyzenei koncertekre egyaránt elmegy. Ezen a ponton nem egyszerűen építeni kell a képzésben a hallgatók zenei érdeklődésére, hanem a komolyzene iránt szükséges az érdeklődés felkeltése is.

A hallgatók zenei választásainak értékelése csak megerősítette a fentebbi adatokat. Napjainkban egyértelműen eltolódott a könnyűzene felé a hallgatók választása. Több mint hatvan százalékban vinnének magukkal a hallgatók egy lakatlan szigetre inkább könnyűzenei műveket. Elmondható, hogy komolyzenei választásaikban az oktatás meghatározó szerepe érvényesül, míg a könnyűműfajban a tömegkommunikáció, napjaink divatja jelenik meg. A komolyzene stíluskorszakait, műfajait tekintve leginkább szeretik és értik a hallgatók a romantikus korszak alkotásait, a dalokat, ill. a népzenei műveket. Ezen tapasztalatok alapján fel kell készítenünk hallgatóinkat egy ennél szélesebb körű zenei megközelítésmód elsajátítására, amelyben helyet kapnak azok a zenék is, amelyeket nem preferálnak saját szórakozásukban, önképzésükben, de a tanulókkal való foglalkozás során nélkülözhetetlenek.

A zenei tevékenységek vizsgálatán keresztül kaptunk véleményt arról, hogyan viszonyulnak a hallgatók egy-egy meghallgatott zenei részlethez. Az ötfokozatú értékelésben három jól elkülöníthető csoportot lehetett alkotni. Nagyon pozitívan nyilatkoztak a könnyedebb műfajhoz tartozó zenéről; közepes körüli indexekkel jelölték a komolyzenei és jazz részleteket; legkevésbé tetszett a stílushű előadásban

megszólaló népdal, és századunk szimfonikus zenéjének részlete. Tulajdonképpen ez a vizsgálat is csak igazolta a kérdőíves válaszokat, tehát az iskolai oktatásban megismert zenékhez kevésbé vonzódnak hallgatóink.

Ezen a ponton kell szólnunk ugyanakkor arról a tényről, hogy a mindenki számára kötelező zenei alkalmassági meghallgatásra az iskolában tanult dalokat választják, amelyeket még többségében az általános iskolában tanultak. Ezen a téren az iskola szerepe teljes mértékben meghatározó.

A hallgatók mellett a képzésben dolgozó oktatók által kitöltött kérdőívek is feldolgozásra kerültek. Legtöbbször 15-20 éve dolgoznak közülük a képzésben, átlagosan 150 hallgatóval foglalkoznak, sokféle tantárgyat oktatnak, tehát módjuk volt megítélni tanítványaikat. Legtöbbször véleménye szerint minden oktatott zenei tárgyunk alkalmas a zenei műveltségtartalmak közvetítésére, a folyamatos fejlesztésre, a majdani közoktatási munkára való felkészítésre. Voltak, akik külön kiemelték a zenetörténet illetve zeneirodalom tárgyakat, továbbá többek felhívták a figyelmet a tantórák kívüli tevékenységek ezirányú szerepére. Külön kiemelték a hangversenyek meghatározó jelentőségét, különösen azokat, amelyeken nem egyszerűen közönségként vesznek részt a hallgatók, hanem kórustagként, hangszeres zenészként, azaz előadóként járulnak hozzá saját és társaik zenei élményszerzéséhez.

Sajnálatos tény, hogy úgy ítélik meg az oktatók, hogy romlik a hallgatók felkészültsége. Ez nem sajátosan a szakra, és nem sajátosan zenei felkészültségükre jellemző, ahogyan az a felsorolt okokból is egyértelműen kiténik. Ezt a tanárok egyaránt magyarázzák általános érdektelenséggel, gyengébb előképzettséggel, hivatástudat és munkamorál gyengülésével, a társadalmi megbecsülés csökkenésével.

Az oktatók jól ismerik az ifjúságot abban a tekintetben is, hogy a komolyzene stíluskorszakaihoz és műfajaihoz

hogyan viszonyulnak. Az eltérések nem különösebben jellemzőek a hallgatói ítéletekkel összehasonlítva, mégis felhívja a figyelmet a vizsgálat arra a tényre, hogy az oktatásban fontos, hogy a hallgatók ismeretei mellett tisztában legyenek érzelmi azonosulásukkal is. Fontos ez különösen a művészeti tárgyak vonatkozásában.

A zenei életről az oktatók szerint a hallgatók azonos arányban tájékozódnak a tömegkommunikációból és az iskolából. Ez a hallgatói véleményeket is megismerve, inkább csak egy óhaj lehet, amit odafigyeléssel valóban elérhetünk.

A hallgatók véleményének meghallgatása az ének-zenei nevelésükről nagyon fontos szempont kell, hogy legyen tanulmányaik megtervezésében. Az írásos interjúk során egyértelmű volt, hogy pozitív véleményt formálnak azokról a zenei tevékenységekről, amelyeket műveltségük gyarapítása szempontjából mi is fontosnak tartunk, és ezek hiányáról negatívan nyilatkoznak. Ezek a tevékenységformák elsősorban a zenehallgatás, az aktív zenélés és a zenei ismeretek elsajátítása.

A végzősök tanulmányairól maguk a hallgatók, az oktatók és az iskolák vezetői mondhatták el véleményüket. A hallgatók képzésének egyik kiemelt területe a külső szakmai gyakorlat. Ez az a terület, amely még a képzés ideje alatt biztosítja a kapcsolatot a felsőoktatás és a közoktatás között. Ennek részletes vizsgálata szükséges a képzés folyamatos megújítása szempontjából. Az új képzési kimeneti követelményekben is megfogalmazódtak azok a tanítói kompetenciák, amelyek a közoktatás elvárásainak való megfelelésben fontosak.

A képzés utolsó tanévében mód nyílt arra, hogy kérdőíves módszerrel megvizsgáljuk a hallgatók elégedettségét szakmai felkészítésükről. Ennek egyik lehetősége, a zenei képzésről alkotott hallgatói értékelés. A tanító szakos képzés szempontjából lényeges a hallgatók műveltségterületi felké-

szítése, így külön is vizsgáltam az ének-zene műveltségi területen hallgatói válaszokat. A hallgatók megfelelően tartják felkészítésüket a saját önfejlődésük és a tanítás szempontjából. Többségüknek az a véleménye, hogy a képzés tantárgyai felkészítik őket a tanítói hivatás gyakorlására. A főiskolai oktatói és szakvezetői felkészítéssel a hallgatók többsége elégedett, többségében pozitív véleményeket fogalmaznak meg képzésükről. Szoros összefüggés mutatható ki a problémakörben felsorolt területek között, mely nem a véletlen műve, és ennek következtében a minta által reprezentált populációra általánosítható.

Gyakorlati alkalmazás

Ez a főleg feltáró és leíró jellegű kutatás a kaposvári tanító-képzősökről ad egy képet, amely alapján azonban a szakmára, annak gyakorlatára vonatkozó következtetések levonására is mód nyílik.

A különböző zenei műveltséget befolyásoló és reprezentáló vizsgálattal lehetővé válik további kutatások megalapozása, az eredmények beépítése a tanítóképzés tantárgyi rendszerébe, a tanártovábbképzésbe és a közoktatásra való felkészítésbe, valamint a gyakorlati képzésbe. Helyes, ha a képzésben résztvevő hallgatóknak, oktatóknak van egy reális képük ezekről a területekről, azok tendenciózus változásairól.

A kutatási eredmények képzésbe történő beépülésére azért is szükség van, mert akár az alap-, akár a továbbképzések esetében ezen területek nem számítanak a felsőoktatásba való felvételnél, viszont a hivatásra való felkészülésben elengedhetetlenek. Így a képzés ideje alatt szükséges ezen területekkel is foglalkozni, ezek ismeretében kell megtervezni a beiskolázottak képzését. A tanítói pálya ez irányú elvárásaival a képzés ideje alatt oktatott tantárgyakban, tanórán kívüli foglalkozások és találkozások során szembesít-

hetjük hallgatóinkat. Ezen területeken csak kiemelt odafigyeléssel érhető el a kívánatos eredmény.

A kaposvári tanítóképzésben jelenleg az ének-zene tantárgypedagógia tárgy keretében hallanak a hallgatók a kutatás eredményeiről. A hallgatók természetesen megismerik a főiskolai kar kínálta lehetőségeket, a városban lévő zenei művelődés lehetőségeit, a képzés négyéves folyamatának különböző tárgyaiban a tanszék oktatói érintik a szükséges következtetéseket. A dolgozat írója továbbá több konferencia programjában is ismertette az értekezés részeredményeit.

A téma nagyobb nyilvánosságot kapott országos kiadványokban, periodikákban, intézményi kiadványokban. A kutatás eredményeit, összefüggéseit ezáltal egy szélesebb szakmai publikum is megismerhette, véleményezhette, országos fórumokon értékelhette. Ezáltal felhívtuk az ének-zenével foglalkozó zenei szakemberek tágabb körének figyelmét is a vizsgált jelenségekre.

A felsőoktatásban bekövetkező változások, a bolognai folyamat tükrében átalakuló tanítóképzés szerint a szak országosan először 2006 szeptemberében indul. Az alapszak képzésében jól hasznosítható vizsgálati eredmények, következtetések és ajánlások remélhetőleg pozitívan befolyásolják az új képzés tartalmi átalakulását, a tanítói kompetenciák megvalósulását.

A kutatás további lehetőségei

A szakirodalom további kutatása, a fogalmak egyre mélyebb tisztázása, a téma elméleti vizsgálatának kiszélesítése mellett a kutatás legnagyobb hasznát a gyakorlathoz való egyre intenzívebb kapcsolódásban látom.

A hazai kutatásban ki lehetne szélesíteni a vizsgálatot az ország tanítóképzőire, azaz mennyiben jellemzőek a déldunántúli regionális adatok az ország valamennyi képzőhe-

lyén, a tanítóképzésben résztvevő hallgatók teljes körében. Ennek keretében lehetőség lenne a képzési, tantárgyi tartalmak további összehangolására, újabbnál-újabb közös programok megszervezésére, lebonyolítására.

A hazai mintáknak megfelelően szükség lenne bekapcsolni a kutatásokba az Európai Unió országok tanítóképzéssel foglalkozó intézményeinek hallgatóit is. Maga a műveltség is egy európai kultúrát feltételez, továbbá természetesen sajátosan magyar vonásokkal. Valamennyi hazai intézménynek vannak bilaterális szerződéssel partnerintézményei, elsősorban velük lenne érdemes a képzések összehangolása, közös tantervfejlesztések keretében is kutatásokat végezni.

Szükséges lenne végzős hallgatók körében vizsgálni azt, hogy a képzésben végrehajtott változtatások meghozzák-e a kívánt eredményt. Először 2010 májusában lehetne elvégezni ezt a vizsgálatot, amelyre a négyéves képzésben mindvégig figyelemmel kell lenni, hiszen a képzés tartalmi változásai által bekövetkezett eredmények méréséről lenne szó.

Fontos lenne a képzés közoktatási vetületét is vizsgálni, a gyakorlati képzéssel kapcsolatos összhangját, az általános iskolai követelményeknek való megfelelést, a gyakorló intézmények, a gyakorlati képzési helyek és a pedagógusok véleményét. Erre mód és lehetőség adódik a hallgatók külső komplex iskolai gyakorlatán a képzésük utolsó félévében.

Rendkívül lényeges a tanítói pályán működő pedagógusok továbbképzése tanfolyamokon, szakirányú továbbképzésekben, szakvizsgát adó képzésekben. Fontos, hogy a közoktatás igényeire, a felsőoktatás eredményeire építve valóban a lehető legjobb képzéseket nyújtsuk. Ehhez és a fenti témák megvalósulásához további kutatások segítenek hozzá bennünket.

Publikációs jegyzék

Szakkönyvek, könyvrészek

Kis J-né Kenesei É.: Zenei nevelés az óvodában. Szöveggyűjtemény. Hovánszki Jánosné (szerk.) Debrecen: Didakt Kiadó, 2008. Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában: Zenei nevelési irányzatok külföldön; Mindenütt zene; Játékos légző- és hangképző-gyakorlatok. 76-97. p.

Tudományos közlemények

Idegen nyelvű közlemények

Kis J-né Kenesei, É.: Das Dilemma der Musikerziehung in Ungarn. In: Unterricht und Kultur. [online] 2008. **1.** 1. 51-73. p. <http://www.eduscience.hu> ill. <http://www.freeweb.hu/eduscience/untkult081.pdf>

Kenesei, É.: Beiträge zur Musikerziehung in Ungarn. In: Musikerziehung, Jahrgang 63, ISSN 0027-4798, April/Juni/Juli, 2010. 4 p.

Kenesei, É.: Beiträge zur Musikerziehung in Ungarn. In: Scientia Pannonica Tudományos Folyóirat, 2010. **4.** 1. sz. (Letöltés: 2010.06.21.) HU ISSN 2060-3819 http://scipa.uni-pannon.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=105&Itemid=28

Kenesei, É.: Thoughts on erudition, culture, music in teacher training. In: US-China Education Review, ISSN 1548-6613, USA, Dec. 2010, Volume 7, (Serial No. 73) 13 p.

Magyar nyelvű közlemények

Kis J-né Kenesei É.: Az oktatott ismeretanyag hasznosulása a tanító szakon. In: Képzés és gyakorlat. 2006. **4.** 1. sz. 1-7. p.

Kis J-né Kenesei É.: Kodály Zoltán a tanítók képzéséről. In: Iskolakultúra, 2007. **17.** 11-12. sz. 151-163. p.

Kis J-né Kenesei É.: Kodály Zoltán a tanítók képzéséről. In: Kútbanézők. XIII. Újabb Művészetpedagógiai Írások az Academia Ludi et Artis műhelyeiből. Academia Ludi et Artis, 2007. 156-175. p.

Kis J-né Kenesei É.: Tanító szakos hallgatók véleménye zenei felkészítésükről. In: Studia Caroliensia, 2007. **7.** 4. sz. 111-136. p.

Kis J-né Kenesei É.: A tanítóképzés megjelenése Kodály Zoltán írásaiban és mai gyakorlata. In: Parlando. 2008. **50.** 1. 14-18. p.

Kenesei É.: A hallgatók véleménye felkészítésükről. In: Képzés és Gyakorlat. 2008. **8.** 2-3. 57-83. p.

Kis J-né Kenesei É.: A zene szerepe végzős tanító szakos hallgatók szabadidős tevékenységében. In: Magyar Pedagógia. 2008. **108.** 4. 319-339. p.

Kis J-né Kenesei É.: A végzős tanító szakos hallgatók külső szakmai gyakorlatáról. In: Pedagógusképzés. 2009. **7.** (36.) 1. 77-88. p.

Kis J-né Kenesei É.: Zenéről a felsőfokú tanítóképzés 50. évfordulóján. In: Új Pedagógiai Szemle. 2009. **59.** 7. 74-94. p.

Kis J-né Kenesei É.: Gondolatok műveltségről, kultúráról, zenéről a felsőfokú tanítóképzés 50. évfordulóján. In: ÓTE

Tükörkép. Válogatás az óvó- és tanítóképző főiskolák, karok oktatóinak tanulmányaiból. Óvó- és Tanítóképzők Egyesülete. Baja, 2009. 88-100. p.

Kenesei É.: Kodály évfordulók után. (Részletek „Visszatekintve előretekinteni” c. tanulmányból.) Szigeti Magyarság Online. Vancouver Sziget – Magyar Társasköreinek Tájékoztatója. Island Hungarians – Newsletter – Online Version. 2010. március-április – March-April, 2010 <http://www.hungariansocietyofvictoria.org/kodaly-evfordulok-utan-03042010.htm> Letöltés ideje: 2010.04.06.

Kenesei É.: Kodály évfordulók után. – 2. Szigeti Magyarság Online. Vancouver Sziget - Magyar Társasköreinek Tájékoztatója. Island Hungarians – Newsletter – Online Version. 2010. május-június – May-June, 2010 <http://www.hungariansocietyofvictoria.org/kodaly-evfordulok-utan2-05062010.htm> Letöltés ideje: 2010.06.04.

Proceedings-ben teljes terjedelemben megjelent közlemények

Kis J-né Kenesei É.: Tanító szakos hallgatók zenei műveltségének vizsgálata. In: Az erkölcs szépsége. Die Schönheit der Moral. (Szerk.: Czirják J. et al.). VIII. Nemzetközi Erkölcs-, Művészetfilozófiai és Nevelési Konferencia. Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar 2003. augusztus 27-29. Kaposvár, 2005. 566-572. p.

Kis J-né Kenesei É.: Szakvezetői vélemények a tanító szakos hallgatók összefüggő szakmai gyakorlatáról. In: Interdiszciplinaritás a pedagógiában. Szerk. Kereszty Orsolya. Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Kar, Kaposvár, 2008. 165-176. p.

Kenesei É.: A zenei képzés értékelése. In: A Dunaújvárosi Főiskola közleményei. XXX. II. kötet. A Magyar Tudomány Hete 2008 Konferenciasorozat „A tudomány az élhető Földért”. A Bölcsész- és Társadalomtudományi Konferencia előadásai. Fel. szerk. Rádai Levente. Dunaújváros, 2008. 107-126. p.

Proceedings-ben megjelent absztraktok

Kis J-né Kenesei É.: A végzős tanító szakos hallgatók véleménye zenei felkészítésükről. Képzés és Gyakorlat konferenciák II. Új utak, módszerek, nézőpontok a pedagógiában. Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának, a Magyar Pedagógiai Társaság Neveléstörténeti Albizottságának és a MTA PAB Neveléstörténeti Munkacsoportjának rendezésében, Kaposvár, 2008. április 18. 31. p.

Kis J-né Kenesei É.: A zenei képzés értékelése. VII. Interdiszciplináris Nemzetközi Tudományos Konferencia, „A tudomány az élhető Földért” a Magyar Tudomány Hete 2008, Dunaújvárosi Főiskola, Dunaújváros, 2008. november 11. 12. p.

Kis J-né Kenesei É.: Középpontban a tanuló – módszertani sokszínűség a zenében. 50 éves a felsőfokú tanítóképzés jubileumi konferencia. A szekcióülések kivonatai. Kaposvár, Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Kar, 2009. május 15. 26. p.

Kis J-né Kenesei É.: Így kezdtük – itt tartunk. Ének-zene a felsőfokú tanítóképzésben. A tanítóképzés múltja, jelene 2. Absztraktok. 50 éves a felsőoktatás. 1959/60-2009/10. Szombathely. Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Művészeti, Nevelés- és Sporttudományi

Kar Tanítóképző Intézet, Szombathely, 2009. november 5-6.
17. p.

Kis J-né Kenesei É.: Ötven év – A zenei képzés csomópontjai a felsőfokú tanítóképzésben. Neveléstudomány – Integrálás és integrálhatóság. Inter- és multidiszciplináris szemlélet, többnyelvűség, multikulturalitás az oktatás és nevelés elméletében és gyakorlatában. Program. Tartalmi összefoglalók. Magyar Tudományos Akadémia, Neveléstudományi Bizottság, Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Angol-Amerikai Intézet. IX. Országos Neveléstudományi Konferencia, Veszprém 2009. november 19-21. 227-228. p.

Előadások

Kis J-né Kenesei É.: Tíz év a változások tükrében. c. előadás. „Tanítóság: szakma, mesterség, hivatás” c. konferencia – Budapest, MTA Székháza. Magyar Pedagógiai Társaság szervezésében. 2004. június 2.

Kis J-né Kenesei É.: Az ének-zene tárgy óraszámai a felsőfokú tanítóképzésben. – Tudományos Napok – Kaposvár, 2005. április 7.

Kis J-né Kenesei É.: Elégedettség vizsgálat a tanító szakon. – Tudományos és Művészeti Napok – Kaposvár, 2005. november 3.

Kis J-né Kenesei É.: Tanító szakos hallgatók zenei ízlésének vizsgálata. – MTA Pécsi Területi Bizottsága Pedagógiai Munkabizottság „Kutatás közben” c. felolvasó ülése. PAB székház, Pécs, 2005. november 29.

Kis J-né Kenesei É.: Szakvezetői vélemények a tanító szakos hallgatók összefüggő szakmai gyakorlatáról. – „Képzés és Gyakorlat” c. Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia, Kaposvári Egyetem 2007. április 27.

Kis J-né Kenesei É.: Tartalmi változások a tanítók zenei képzésében. – „A pedagógusképzés a 19-20. században európai kitekintéssel” c. Nemzetközi Neveléstörténeti Konferencia Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar – Szekszárd, 2007. június 1.

Kis J-né Kenesei É.: A tanítóképzés megjelenése Kodály Zoltán írásaiban és mai gyakorlata. – Kodály megemlékezés születésének 125. és halálának 40. évfordulója alkalmából. 2007. november 17. Zenetanárok Társasága (ZETA) Music Teachers' Association. Budapest.

Kis J-né Kenesei É.: A végzős tanító szakos hallgatók véleménye zenei felkészítésükről. „II. Képzés és Gyakorlat: Új utak, nézőpontok, módszerek.” c. Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia, Kaposvári Egyetem, Kaposvár, 2008. április 18.

Kis J-né Kenesei É.: A zenei képzés értékelése. VII. Interdiszciplináris Nemzetközi Tudományos Konferencia, Dunaújvárosi Főiskola, Dunaújváros, 2008. november 11.

Kis J-né Kenesei É.: A zenei képzés értékelése. VII. Interdiszciplináris Nemzetközi Tudományos Konferencia, Dunaújvárosi Főiskola, Dunaújváros, 2008. november 11.

Kis J-né Kenesei É.: Adaptivitás a zenei nevelésben – Varró Margit üzenete. Történelmi ívek a magyar zenepedagógiai

gondolkodásban. A Zenetanárok Társasága Országos Konferenciája. Budapest, 2009. április 4.

Kis J-né Kenesei É.: Középpontban a tanuló – módszertani sokszínűség a zenében. 50 éves a felsőfokú tanítóképzés jubileumi konferencia. Kaposvár, Kaposvári Egyetem CSPFK, 2009. május 15.

Kis J-né Kenesei É.: A kisgyermek zenei nevelésének módszerei. Óvóképzés, óvodai élet múltja és jelene közép-európában. Nemzetközi konferencia. Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Óvó- és Tanítóképzők Egyesülete, a tanító- és óvóképzést folytató intézmények Főigazgatói Kollégiuma, Sopron, 2009. október 2.

Kis J-né Kenesei É.: Így kezdtük – itt tartunk. Ének-zene a felsőfokú tanítóképzésben. A tanítóképzés múltja, jelene. II. Neveléstörténeti, tanítóképzési konferencia. Nyugat-magyarországi Egyetem Művészeti, Nevelés- és Sporttudományi Kar Tanítóképző Intézet, az MTA Veszprémi Területi Bizottság Neveléstörténeti Munkabizottsága, Alternatív Pedagógiai Munkabizottsága, a Neveléstudományi Egyesület Szombathely, 2009. november 6.

Kis J-né Kenesei É.: Ötven év – A zenei képzés csomópontjai a felsőfokú tanítóképzésben. Neveléstudomány – Integritás és integrálhatóság. Inter- és multidiszciplináris szemlélet, többnyelvűség, multikulturalitás az oktatás és nevelés elméletében és gyakorlatában. IX. Országos Neveléstudományi Konferencia. Pannon Egyetem, Veszprém, 2009. november 20.

